

НАРОДНА РЕЛІГІЯ НІМЕЧЧИНИ І ПРОТЕСТАНТСЬКА ДІАЛЕКТИКА ДОЛІ

Німецький народ, який є народом поетів, мислителів мріяв про світ, в якому зможе розкрити свої потенційні можливості. Він мріяв про зірки, але ніколи не губив землю під ногами. А коли потреба і позбавлення наносили цьому народові нелюдську травму, тоді виростало бажання нового царства, а значить і нового життя.

Деякі німецькі вчені черпали своє натхнення з чудового манускрипту, написаного давньосаксонською мовою приблизно у 830 р., але вперше надрукованому лише у 1830 р. Цей безіменний рукопис, який видавець випустив під назвою Хеліанд (Спаситель), є першим перекладом новозавітного Євангелія на мову давніх германців. В цьому саксонському Євангелії Ісусу відведена дуже германізована роль керівника групи воїнів. Оскільки автор цього тексту IX століття намагався апелювати безпосередньо до сердець і душ своїх північноєвропейських сучасників, які багато в чому були ще язичниками, Ісус отримає в ньому атрибути Вотана (Одіна (*Wotan*) – верховного бога пізньої германської та скандинавської міфології, бога смерті, мудрості, зцілення, битви, королівської влади, чаклунства, божевілля тощо).

Подібно Вотану, Христос-переможець є чарівником і йому відомі таємниці рун. Подібно Вотану, у якого на плечах сидять ворони Нуїн і Хугін (пам'ять і душа), на плечах Христа часто сидить голуб – символ Святого Духа. У 12-й пісні «Хеліанд» той самий могутній ватажок, Син Правителя, Захисник Країни, Ватажок Роду Людського знаходиться на горі в оточенні своїх воїнів-соратників. Вони напружено очікують від нього вказівок. Він розмовляє з 12 героями, розповідаючи їм багато дивних речей, але слів їм було замало. «Навчи нас рунам!» – викрикує хтось з чоловіків. Наймогутніший сказав: «Коли ви захочете звернутися до Бога-Повелителя, скажіть те, чому я вас зараз навчу». Магічне заклинання, якому він їх навчив нам відомо як Молитва Богу.

Християнство частіше всього було нав'язано народам Європи. Європейські народи, особливо германські зазнали вплив цивілізації пізніше і тому знаходяться значно ближче до своїх предків Urreligion (Первісна релігія): сонця, неба і священних гаїв. Християнство було відірвано від природи, позбавлено містерій, в яких за допомогою ритуалів посвячення можна було досягнути безпосереднього переживання богів.

Справа просвітницького розуму – очистити об'єктивну релігію, тобто систему поглядів, яка не просто стала невід'ємною частиною народного духу, але його долею. Але в такій же мірі, в якій його сила стала грати значну роль в покращенні людей, вихованні, яке породжує піднесенні, глибокі погляди, благородні почуття, рішучу самостійність, і продукт її існування – національний дух.

Історію творить той, хто відходить від рівня, який вище механічної і органічної причинності. Перша людська інстанція великого історичного руху – це піднесений долею на вищий щабель засновник нової історичної епохи. Той,

хто за волею долі виконує вищу місію, не повинен робити висловлювань про «буття Бога в собі», а повинен своїми засобами і на свій манер виконувати свій борг, керуючи подіями. «Буття долі в собі» незбагненно і невиразно, про неї можна судити лише у формі, яку вона приймає у вірі свого обранця.

Спроба скласти уявлення про Бога «в собі» – це головна омана будь-якої теології. Але можна і повинно заради побудови суспільства сповістити про віру дієвим словом, як це зробив Лютер. «І Слово стало тілом...». Протестантська Реформація була черговим етапом у довгої боротьбі за лідерство в церковній в державній організації, боротьбі, яка відбувалась віз 1300 років, повних розколів, єретицтв і реформаторів. Протестантська реформація стала своєрідною релігійно-політичною силою, яка протиставила себе глобальності і інтернаціональності католицької церкви, оскільки остання була своєрідною міжнародною організацією, яка знаходилась у складних відношеннях з формуючими національними державами. Одночасно протестантський рух представляв собою стискання церкви до рівня окремої держави і, тим самим, ніс на собі вже політичне навантаження.

Лютер визначає відмінність між боргом християнина і боргом громадянина. В якості християнина людина повинна терпіти страждання і випробування. А в якості громадянина і підданого вона повинна захищати свою країну і людей, дружину і дитину.

Для Німеччини місяць жовтень має дуже велике значення в історії самосвідомості німецького народу, ствердженні його духу і національного буття. В жовтні 1517 року непокірний Мартін Лютер вбив клин своїх протестантських тез у двері церкви. Жовтень також святкується як річниця наполеонівської поразки при Лейпцизі у 1813 р. І від спогадів про ці дві перемоги у людини посилюється відчуття себе німцем.

І в цієї реальності змінювалось усе Буття німецької свідомості, підкорюючи і змінюючи у себе все, в тому числі і християнство. Німецькомовна народність прагнула осмислювати себе як нація, і тому для неї постулатом явилось те, як казав протестантський теолог Р. Бультман, що нація може тільки виростати... як історична величина, як спільнота особистостей, яка при сучасних рішеннях, у спільному вирішенні задач набуває свою єдність, а в ідеї справедливості – свій порядок. Новий Заповіт, перекладений і виданий німецькою мовою, став не просто доступною книгою для Народу, але й увійшов в контекст міфологізації німецького мислення. Новий Заповіт, з деяким філософським і теологічним осмисленням, став сприйматися як своя німецька книга. Нова релігія з'єдналась з німецьким народним епосом, який мав глибоке національно-історичне коріння. Багато хто називав нову віру «релігією серця». Це був духовний рух, який робив акцент на почутті інтуїції, сутності і особистого переживання Бога. Всередині повинен був запалитися вогонь Святого Духа. На зміну бездушній автоматичній вірі в догму «Христа для нас» було надано особливе значення полум'яному досвіду «Христа в нас». Але німець не вважає себе рабом Божим, німець звичайно молиться не на колінах, без земних поклонів, а стоячи, з поглядом, направленим вгору і з руками, які підняті вгору.

Віра виростала не як щось вище, існуюче очікування індивіду, а з почуття групової ідентичності і містичного кровного союзу на основі загального внутрішнього союзу. Звідси – пієтичний акцент на служіння іншим як засобі служіння Богові. Пруссії, як найсильнішої з німецьких держав була визначена очевидна доля – стати з'єднуючим рухом.

Необхідні були ті релігійні системи, в яких була б від самого початку закладена природна симпатія додержавного абсолютизму. Необхідна була релігія, яка б концентрувала свою увагу на почутті апокаліпсичної тривоги, на внутрішніх переживаннях з приводу безсумнівної любові зі сторони Бога, з якої індивід може вивести твердження про безсмертя своєї душі; релігія, представники якої віддають перевагу зустрічатися не публічно, а приватним чином, в громадах з харизматичною особистістю, якої не обов'язково мати духовний сан. Релігія, яка ігнорувала усі земні (а особливо церковні) чини і ранги, яка вважала свою істинну роль у реальному світі – це благодійна активність, яка максимально гармонізується з пануючим порядком, така релігія просто була необхідна цієї державної системі, усі члени якої повинні були служити однієї цілі.

До середини XVIII століття германський народний дух так тісно злився з пієтизмом (благочестя), що і у літературі тих часів стерлась різниця між зовнішньою і внутрішньою Батьківщинами. «Внутрішнє Царство Небесне» стало ідентичним з духовною основою германських предків – тевтонською «Землею Мертвих». У цих релігійних патріотичних трактатах жертвній смерті тевтонських героїв, таких як Арміній (Херман Германський, який переміг римлян у тевтоберзькому лісі) і міфічний Зіґфрід зіставлялися з розп'яттям Христа, що урівнювало язичницьких і християнських спасителів.

На початок XIX століття ця ідентичність стала ще більш явною. Згідно з Моріцем Арендтом, суб'єктивне переживання «Христа всередині» перетворилось у німецьку народницьку метафору. У своєму памфлеті від 1816 р. «Про визволення Німеччини» Арендт звертався до німців: «Бережіть у своєму серці німецького бога і німецьку чесноту... Перша людська інстанція історичного руху це піднесений долею на вищий щабель засновник історичної епохи». Вони так і зробили.

На кінець XIX століття німецький бог прокинувся від сну і почав вимагати свій трон назад. Коли поклик Долі стає вірою, дією і творчістю, національний характер сприймає його, одягає силу в тіло, визначає напрямок і створює ієрархію цінностей – це і є творчість своєї долі. Людське життя завжди подвійне. В ньому протилежні один одному причинність, проста природність того, що відбувається і його значення, одухотворене змістом, цінністю і метою. Доля є закономірність подій, яка підкорює собі усе і визначає все якоюсь метаспрямованістю. Георг Зіммель у своїй статті «Проблема долі» каже: «Коли ми говоримо про що-небудь як долю, то знімаємо ту випадковість, яка стоїть між подіями і змістом нашого життя. Називаючи це щось долею, ми надаємо йому вищу гідність; інколи це приводить до зловживань цим словом. Бо тут, з однієї сторони передбачається, що те, що відбувається ззовні якби нас притягує до себе, а з іншої сторони, наче наше життя набуває такого могутнього змісту,

що воно повинно втягнути в себе все те, що відбувається». Доля панує над людиною, оскільки вона є творчою, вільною істотою, яка переживає історію. Доля складається з характеру і подій в тієї мірі, в якій взагалі можна наблизитись до її розуміння шляхом аналізу і опису. Гностична христологія тлумачить драму спасіння як вигнання злих сил або ж контроль за їх впливом за допомогою магічних дій. Але доля людини залежить не тільки від духів зірок і злих сил, але й від її волі, здібностей, покликання, милості живого Бога, які неможливо розрахувати.

Так вчив Лютер у відповідності з християнським і своїм розумінням спасіння людини. Міф формує народ. У свою чергу усякий народ створює міф, або сприймає чужий і трансформує його, виходячи зі свого менталітету і глобальних задач. Літературний міф Євангелій значно відрізняється від початкових міфів, але принцип той же. Євангельський міф вказував обтяжливому гріхами людству шлях до спасіння. Сам по собі неполітичний міф про спасіння зразу ж стає політичним. Лютер знав, що Євангеліє – це не історичне оповідання, а над-історія, Священна історія, яка стоїть вище всіх історій.

У Священному Писанні процес завжди сучасний, завжди повторюється і знову діє. З самого початку обтяжений домаганням на історичну реальність, міфологічний процес перетворюється не тільки в історію Церкви, але й в історію Держави і Народу. Лютер звернувся до міфологічного ранішнього християнства і створив картину майбутнього нового світу, новий міф про виникнення і майбутнє.